

LA REDEMPCIÓ JURISDICCIONAL DEL CASTELL I TERME DE BANYERES DEL Penedès (1376)

JÚLIA MIQUEL I LÓPEZ

El 7 de gener de 1358 el rei Pere III va vendre a Bernat de Tous la jurisdicció civil i criminal dels castells de Banyeres, Llorenç i el lloc de Lleger.

L'any 1376 els prohoms de Banyeres, reunits en assemblea, decideixen demanar al rei la redempció del terme, privilegi que varen aconseguir per mitjà d'unes capitulacions. L'estudi i anàlisi d'aquests capítols per a la redempció de Banyeres, així com dels processos de redempció jurisdiccional en general, centren el tema de la present comunicació.

LA REDEMPCIÓ JURISDICCIONAL DEL CASTELL I TERME DE BANYERES DEL Penedès (1376)

INTRODUCCIÓ

El regnat de Pere III el Cerimoniós va ésser llarg i agitat. Durant els cinquanta anys que va durar, la confederació catalano-aragonesa assolí el punt màxim d'esplendor i tanmateix inicià la seva decadència. Diversos fets marquen aquesta etapa.

D'una banda, Catalunya va patir els successius estralls de la pesta negra (1348), que posteriorment esdevingué endèmica amb repetides reaparicions (1362-63, mortaldat d'infants; 1371, mortaldat de mitjans) que van comportar, com a conseqüència, anys de fam (1374-75), mentre continuava la crisi de subsistències iniciada l'any 1333.

A nivell socio-econòmic, s'observa el conflicte remensa i es constata la ruptura de l'equilibri ciutat/camp, a causa de les epidèmies i fams que fan que a la ciutat hi hagi grans pèrdues demogràfiques, i al camp, a més de la mortaldat, hi hagi una forta emigració a les ciutats.

Finalment, a nivell polític, el regnat de Pere III es caracteritza pel fracàs militar, malgrat les incorporacions territorials, ja que les guerres contra Gènova i contra Castella van esdevenir a la llarga grans fracassos que econòmicament enfonsaren Catalunya.

LA VENDA DE 1358

A causa de la urgent necessitat de diners per finançar les campanyes militars, Pere III es veié obligat a vendre o empenyorar els seus dominis territorials, rendes i jurisdiccions. El Penedès no en va ésser una excepció: era una zona on el rei posseïa dominis per alienar. Així, el 7 de gener de 1358⁽¹⁾ va vendre al seu conseller Bernat de Tous la jurisdicció civil i criminal i el mer i mixt imperi dels castells de Banyeres i de Llorenç i del lloc de Lleger per deu mil sous barcelonesos. En el text de la venda constatem la situació d'extrema necessitat que patien les finances reials així com les causes que empenyien el rei a efectuar-la: obtenir diners per pagar l'exèrcit que sostenia la guerra contra el rei de Castella. Aquesta venda es va fer a *carta de gràcia*, que en realitat és un empenyorament, una mena de compromís a què arriben el venedor i el comprador, pel qual aquest darrer s'obligava a retornar a la Corona els béns adquirits, pel mateix preu que en va pagar, en el moment en què el rei ho demanés.

L'any 1376, divuit anys després d'aquesta venda, els habitants de Banyeres van demanar al rei d'ésser redimits de la jurisdicció que sobre ells detentava Bernat de Tous.

ELS TRÀMITS DE LA REDEMPCIÓ

La mecànica per portar a terme la redempció va seguir els tràmits acostumats en aquests casos. Els prohoms del lloc, és a dir, els caps de família, eren els promotors de la redempció, els quals, reunits en assemblea, delegaven en un o més síndics com a procuradors per dur a terme les negociacions amb els oficials reials.

Segons Maria Teresa Ferrer, la finalitat principal de les assemblees era la de donar el consentiment per a la redempció i, sobretot, per a les càrregues econòmiques que aquesta comportava a la comunitat, així com la de nomenar el síndic o síndics que haurien de negociar les condicions de la redempció amb els oficials reials, repartir talles entre els habitants del lloc i endeutar la comunitat amb la venda de censals, violaris, delmes, redelmes, onzens, etc. per tal de poder pagar el preu de la redempció. Per formalitzar el sindicat, dit també procuració o actoria, tots els homes de la població, reunits en assemblea general, havien de concedir poders a un o més síndics⁽²⁾.

Sepulcre de Bernat de Tous conservat a l'església parroquial de Sant Martí de Tous (Anoia) (foto X. Virella - 1983).

D'aquesta manera, veiem com Pere III, el 4 de novembre de 1376⁽³⁾, dóna autorització als prohoms del castell i terme de Banyeres per organitzar-se i iniciar el procediment de redempció.

El 10 de novembre de 1376, els prohoms⁽⁴⁾ de Banyeres reunits en assemblea dins l'església de Santa Eulàlia de Banyeres i davant la presència del notari de l'Arboç, Berenguer de Clariana, que en dóna fe, escullen Bertomeu Busquet i Guillem Ballester com a síndics-procuradors per negociar els capítols per a la redempció, segons la carta de procura emesa per aquest fet⁽⁵⁾.

El pas següent consistia en l'elaboració d'uns privilegis que adoptaven la forma de capitulacions, en les quals els prohoms exposaven les seves demandes en forma de diferents capítols consecutius. A la fi de cada un d'aquests capítols, el rei atorgava o no el seu consentiment que, si era positiu, s'expressava mitjançant la fórmula *Plau al senyor rei*.

CONTINGUT DELS CAPÍTOLS PER A LA REDEMPCIÓ

Els capítols per a la redempció de Banyeres van ésser promulgats per Pere III a Barcelona, el 26 de novembre del mateix any 1376⁽⁶⁾. La part expositiva d'aquesta aprovació conté una ràpida visió dels fets, que s'inicien amb la venda a carta de gràcia de la jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi dels castells de Banyeres i Llorenç i del lloc de Lleger al cavaller Bernat de Tous, amb data del 7 de gener de 1358, fins a les darreres accions que precedeixen les presents capitulacions. En aquest mateix punt es concreta la petició dels prohoms per redimir aquesta jurisdicció i tornar al domini reial.

Seguidament, comencen els capítols pròpiament dits, escrits en català i precedits d'una introducció en la qual els prohoms de Banyeres exposen que «*cobejen de tornar ala senyoria dela vostra excellencia*».

El primer capítol fa referència al desig que tenen d'ésser integrats a la batllia de la ciutat de Barcelona en lloc de la que els correspondria, que seria Vilafranca del Penedès. La raó que donen per justificar aquesta demanda és que en temps passat han «*estat malmenats i maltractats*» pel saig de Vilafranca i als altres oficials d'aquesta vegueria.

Demanen igualment que «*no pusquen ésser separats per heretament d'infant, si donchs no era primogènit, o per qualsevol necessitat posat que sia extrema ans sien units e ajustats a aquella inseparablement o regits per lo vostre batle de Barchinona qui és o per temps serà o per son lochtinent, e no per altre*». Si malgrat tot fossin separats de la batllia de Barcelona, la jurisdicció passaria a mans dels prohoms de Banyeres, els quals la podrien alienar a qui ells volguessin «*e fer a lur pròpies voluntats*». A totes aquestes peticions hi dona conformitat el rei.

El segon capítol intenta posar limitacions a la llibertat d'acció del monarca per disposar d'aquestes jurisdiccions i demana que en cas de voler-les alienar novament passin, aquestes jurisdiccions, a ésser detengudes pels prohoms de Banyeres, els quals no podran exercir-les directament, sinó que les hauran de vendre o alienar a qui ells vulguin, deixant un termini de deu dies de fadiga al tresorer reial per si el rei vol recuperar-les. Durant aquests deu dies, la jurisdicció l'exercirà el batle de Banyeres. Aquest capítol era molt desfavorable per al rei, ja que el privava de poder vendre's de nou la jurisdicció si li calia, per la qual cosa

sembla que no fou aprovat ja que no hi consta el seu plàcet (cal dir que és l'únic capítol que no va rebre la conformitat del rei).

Seguidament demanen al rei que la jurisdicció del castell i terme sigui exercida, en nom seu i del batlle de Barcelona, per un prohoms del castell de Banyeres o del seu terme, com a «*Loch tinent del batlle de Barchinone*»

Aquest lloctinent, segons el capítol quart, hauria d'ésser designat pel batlle de Barcelona d'entre una terna de prohoms presentada cada primer de febrer pels jurats de Banyeres. En cas de mort o d'impossibilitat d'aquest lloctinent per exercir el càrrec, s'hauria de seguir el mateix procediment per trobar un substitut per al temps que restés fins al compliment del càrrec. A continuació demanen que els ingressos provinents de l'exercici de la jurisdicció els rebí el lloctinent per lliurar-los als jurats i prohoms, o a la persona indicada per ells, per un termini de deu anys, passats els quals serien lliurats al batlle de Barcelona. Durant aquests anys, el lloctinent només ha de retre comptes als prohoms de Banyeres. Més endavant, al capítol onzè, demanen que designi Marc Borrell com a lloctinent del batlle de Barcelona fins al següent primer de febrer, en què es farà l'elecció de la manera que s'explica en el capítol quart.

En el capítol setè demanen que, en cas de cometre's algun delictes dins el terme, el batlle, si és present, o el lloctinent en cas contrari, puguin castigar el delictes, i que el delinqüent no pugui ser tret del lloc. Els prohoms de Banyeres també demanen poder inspeccionar les «*peses e mesures de vi, de pa, de carn, de blat, d'oli e d'altres legums e coses semblants*», punint els responsables de les peses i mesures incorrectes i quedant-se amb els ingressos obtinguts per aquest concepte.

El capítol novè conté la demanda que els jurats i prohoms de Banyeres puguin tenir consell general i fer síndics i prendre les resolucions que calguin, sense necessitat de la presència del batlle o del lloctinent, els quals podran assistir-hi, però sense que els jurats estiguin obligats a convocar-los. Demanen també que la documentació produïda amb motiu d'aquesta remissió a la cancelleria reial, els sigui lliurada franca del dret de segell. I al darrer capítol demanen que els siguin redimides les penes civils i criminals, bans i terces que els corresponguessin pagar fins al dia en què s'efectua la redempció de Banyeres.

Tots aquests capítols contenen l'aprovació reial, seguint l'expressió «*Plau al senyor rei*», llevat del capítol segon, com s'ha indicat més amunt, referent a la impossibilitat del rei d'alienar la jurisdicció. En document d'aprovació i confirmació de Pere III acaba amb la declaració dels procuradors dels prohoms de Banyeres Bertomeu Busquet i Guillem Ballester, comprometent-se, sota l'obligació dels seus béns, a posar en execució la redempció tres dies després de l'aprovació reial.

El primer de desembre següent⁽⁷⁾ Pere III mana al seu fill, l'infant Joan, que doni conformitat a l'aprovació dels capítols i a tota la documentació que generi el procés de redempció, la qual cosa fa l'infant nou dies després⁽⁸⁾.

FINANÇAMENT DE LA REDEMPCIÓ

La venda de la jurisdicció civil i criminal efectuada a Bernat de Tous el 7 de gener de 1358 va ésser feta pel preu global de deu mil sous, i comprenia els castells de Banyeres, Llorenç i el lloc de Lleger, com ja hem vist. Com que no s'especificà el preu corresponent a cada un d'aquests llocs, sinó que era una suma general, ara es plantejava el problema de quina quantitat els pertocava pagar als prohoms de Banyeres en concepte de redempció. Aleshores s'arribà a un acord, establert entre Pere Desvall, tresorer i representant reial en aquest afer, i els prohoms de Banyeres, pel qual es fixà el preu de la jurisdicció de Banyeres en dos terços de la quantitat total, és a dir, 6.666 sous i 8 diners⁽⁹⁾.

Com que el rei no tenia recursos per pagar el preu dels béns patrimonials alienats, el finançament de les redempcions jurisdiccionals anava a càrrec de les poblacions. Però les poblacions no disposaven del numerari suficient i tampoc no podien obtenir-lo per mitjà del repartiment d'una talla. Per això, les poblacions en tràmit de redempció acudiren també a la venda de pensions anuals, prenent com a garantia els béns comunals i particulars, sempre amb l'autorització del rei. Aquest censals i violaris havien de servir per obtenir la quantitat estrictament necessària per pagar la redempció i no pas per a altres finalitats. En el cas de Banyeres, el 26 de novembre de 1376⁽¹⁰⁾, Pere III concedeix als prohoms i universitat de Banyeres i el seu terme llicència per vendre censals morts per una suma total de set mil sous barcelonesos i per fer els documents

*Testimoni pretèrit de la malmesa torre del castell de Banyeres
(foto A. Virella - 1972).*

i seguretats que s'acostumen a fer; també mana als notaris i escrivans que facin els documents públics i seguretats en el moment en què ho requereixin els prohoms de Banyeres, malgrat la pragmàtica sanció i altres prohibicions que llavors existien.

El 5 de desembre següent es va fer el lliurament dels 6.666 sous i 8 diners, segons consta per l'àpoca feta pel tresorer reial Pere Desvall a Bertomeu Busquet i Guillem Ballester, els ja esmentats procuradors⁽¹¹⁾, i l'endemà mateix es va dur a terme la redempció de la jurisdicció de Banyeres.

Aleshores, com que el document de venda de 1358 comprenia indistintament la jurisdicció de tots tres llocs (Banyeres, Llorenç i Lleger), en redimir-se Banyeres, s'havia de retornar aquest document a la Cancelleria per tal d'ésser cancel·lat. D'aquesta manera, es va procedir a redactar un nou document de venda exclusiu per Llorenç i Lleger, en l'expositiu del qual se'ns informa d'aquesta circumstància⁽¹²⁾.

És interessant fer constar que d'aquesta venda es va redactar un primer document que en realitat no va ser expedit, segons consta en una nota al marge que ho indica: «*no fuit expedita sub hac forma sed sub alia inferius registrata*»⁽¹³⁾. Efectivament, el seu expositiu segueix el formulari acostumat a la Cancelleria reial per a aquests casos, però les circumstàncies no es corresponen amb la realitat, ja que expressen les necessitats imperioses de la monarquia per obtenir diners, atesa la difícil situació de la guerra a Sicília contra el duc d'Anjou, quan el que fóra correcte seria parlar de les motivacions que ja coneixem, la redempció d'un dels llocs de la primitiva venda. Per tant, es va haver de redactar un nou text que recollís la situació real, que és el document que prenem en consideració, datat el 6 de desembre de 1376. No hem d'oblidar, però, que es tracta d'una venda fictícia, ja que la jurisdicció del castell de Llorenç i del lloc de Lleger no havia deixat de pertànyer a la família Tous i sembla que en realitat no hi va haver una transmissió de domini en cap direcció⁽¹⁴⁾, de la mateixa manera que el preu de 3.333 sous i 4 diners no es devien haver fet mai efectius.

Així, doncs, s'anullava la primitiva venda per 10.000 sous de la jurisdicció de Banyeres, Llorenç i Lleger, mitjançant el lliurament a Bernadí de Tous, hereu del difunt Bernat, de la quantitat de 6.666 sous amb 8 diners (l'equivalent de la part de Banyeres) i s'estenia un nou document de venda que només comprenia Llorenç i Lleger, pel valor de

3.333 sous i 4 diners, que venia a completar l'import primigeni dels deu mil sous.

El darrer aspecte d'aquesta redempció és el compliment del capítol cinquè, segons el qual els prohoms de Banyeres percebrien els emoluments provinents de la jurisdicció civil i criminal per un termini de deu anys, passats els quals revertirien en el batlle de Barcelona. Aquest punt ja s'havia complert el dia 26 de febrer de 1386, justament deu anys després de la redacció dels capítols, en un document de Joan I, d'aquesta data, en el qual es fixa el salari del lloctinent de batlle de Banyeres en sis lliures, atès que ha acabat el termini i els emoluments pertanyen al batlle de Barcelona com a representant del rei⁽¹⁵⁾.

D'aquesta manera es tanca el procés de redempció del castell i terme de Banyeres iniciat deu anys abans.

Com a epíleg, podem presentar les confirmacions dels capítols per part de Martí l'Humà⁽¹⁶⁾, datada a Barcelona el 9 d'abril de 1401, i de Felip I de Catalunya (II d'Espanya)⁽¹⁷⁾, donat a València el 18 d'abril de 1564, que demostren la seva vigència, si més no fins a la segona meitat del segle XVI.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1

1376, novembre, 26 / Barcelona

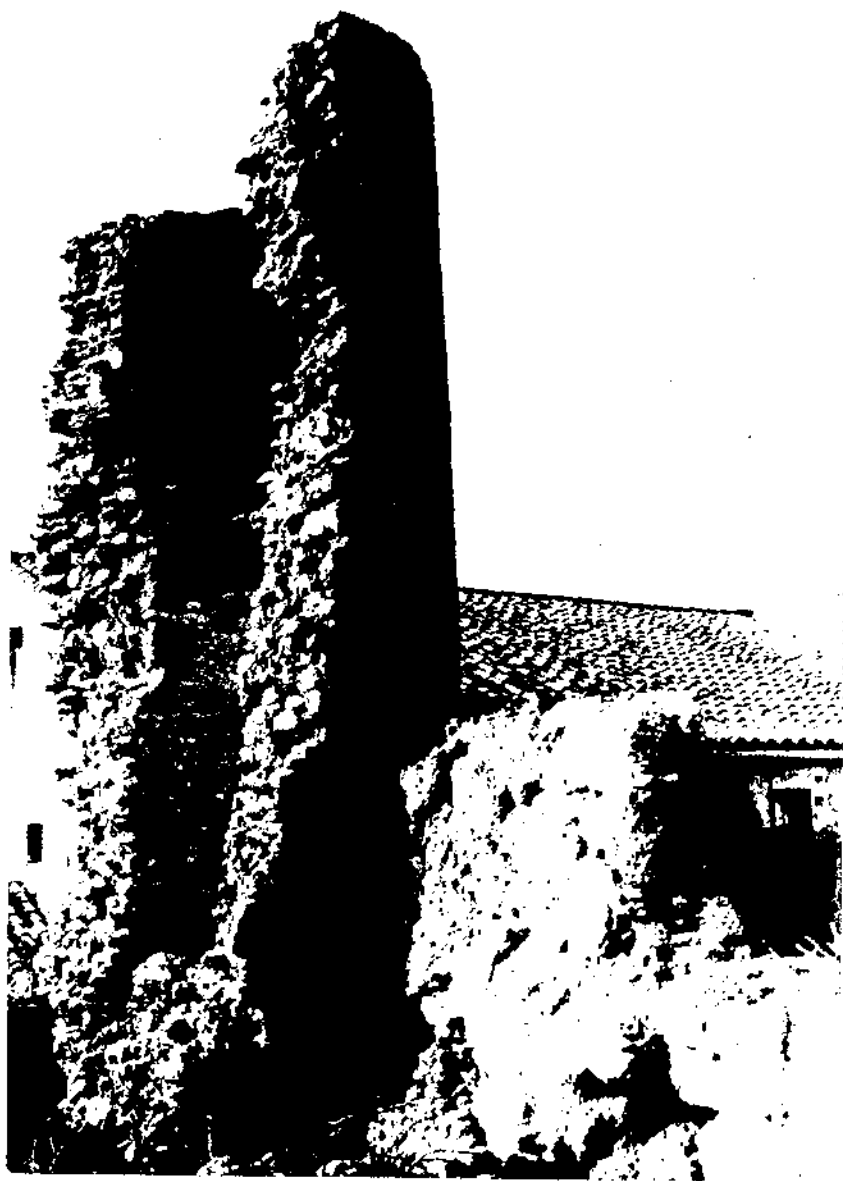
Capítols per la redempció de la jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi, del castell i terme de Banyeres, que el rei Pere III aprova, confirma i jura que els observarà i complirà. Al seu torn, Berenguer Busquet i Guillem Ballester prometen i juren, amb l'obligació de tots els seus béns i dels béns comunals, que en el termini de tres dies a partir de la signatura del duc de Girona iniciaran els tràmits per al desenvolupament de la redempció.

- A.C.A. Can. R. 929 f. 201r - 204r.

a) Insert en la Confirmació de l'Infant Joan (Barcelona, 10 desembre 1376). A.C.A. Can. R. 1.680 f. 239r - 241r.

- b) Còpia registral de la Confirmació de l'Infant Joan. A.C.A. Can. R. 1.680 f. 239v - 241r.
- c) A.C.A. Canc. R. 2.196 f. 71v. - 74v.
- d) A.C.A. Canc. R. 4.300 f. 135r - 144v.

Nos Petrus Dei gratia rex Aragonum etc. Attendentes / fideles nostros Bartholomeum Busqueti filium Raymundi Busqueti quondam / loci Dez Pujol et Guillelmum Ballester de manso Balldoria termini castri de / Bagnariis syndicos et procuratores constitutos a Guillelmo Bosquet de Savartes / juratis hoc anno dicti castri et termini Bagnariis, Guillelmo Poses, Berengario / Corbera, Raymundo Geraldí, Berengario Geraldí, Guillelmo Riera, Petro Jover, Pericono Jover, Berengario / Pedrolo, Thomasio Geraldí, Petro Riera, Berengario Coniera, Guillelmo Corbera, Bartholomeu / Talavera, Berengario Sicarts, Guillelmo Geraldí, Marcho Borrelli, Guillelmo Morato, Bernardo / Geraldí, Guillelmo Tajada, Bernardo Dalmacii, Bartholomeo Miro, Petro Noya castri / de Bagnariis, Guillelmo Ballester de manso Balldoria, Berenguer Valflor, Guillelmo / Lagostera, Petro Geraldí loci de Çavarters, Bartholomeo Vidal, Bartholomeo Busquet / filio Raymundi Busquet quondam, Asberto Soler, Arnaldo Olier loci Dez Pujol, Petro Bajuli / de manso, Petro Busquet, Pericono Figera, Petro Guasch, Guillelmo Magrinya, Guillelmo / Solà, Arnaldo Portella, Romeo Magrinya, Anthonio Oliver, Guillelmo Papiol, Anthonio / Papiol loci de Saifores, Petro Guillelmi de manso et Bernardo Jover de manso omnibus // termini dicti castri de Bagnariis com auctoritate videlicet et decreto per nos eis prestitis / com litera nostra que data fuit Barchinone quarta die Novembris anno inferius / expresso septuagessimio sexto, habentes ad infrascripta et alia simul et insolidum / a prenomatis plenariam potestatem faciendi ut in quodam publico instrumento / acto apud Ecclesiam Beate Eulalie dicti castri de Bagnariis die Lune X^a / mensis en anno predictorum clauso per Berengarium de Cleriana ville de Arbucio nostra / regia auctoritate notarium publicum per totam terram et dominacionem nostram inde / reverentes exhibito laciis continetur. Nobis exponentes *nomine eorum el principalium suorum prenominatorum* ut cum iurisdiccio dicti castri / et eius termini de Bagnariis per nos fuerit vendita sive impignorata Bernardo / de Tous militi quondam precio sex mille sexentorum sexaginta sex solidos et octo / denariorum Barchinonensium tempore guerre quam habebamus com rege *quondam* Castelle, / inquantum desiderant et affectant / dictam iurisdiccione redimi et ad

*La torre de Lleger ha sofert més encara l'embat del temps
(foto A. Virella - 1972).*

regiam coronam restitui cum fuerit vendita / instrumento gracie mediante et offerant se daturos et solituros dictos sex mille / sexcentos sexaginta sex solidos et octo denarios pro quorum precio dicta iurisdiccio / per nos dicto quondam Bernardo extitit *vendita sive* impignorata ut fertur, obtulisse / in nostro conspectu reverenter quedam capitula / quorum tenor sequitur hiis verbis.

En nom de Deu molt alt e molt excel·lent senyor. Com per la vostra altea la iurisdiccio e mer e miximperi del castell / de Banyeres e deles parroquies de Leger e del castell de Lorenç sia estada alienada / en temps de la guerra vostra la qual haviets ab rey de Castella a mossen Bernat / de Thous çaenrere cavaller e venuda per preu de X^Msous entrevinent carta / de gracia e pertanga fer compartiment dela dita quantitat entre los dits lochs ço / es al castell de Banyeres sis mill siscents LXVI sous VIII diners e ales / dites parroquies de Leger e de Lorenç per la quantitat restant a compliment dels / X^M sous. E los prohomens del dit castell de Banyeres cobeeien de tornar ala / senyoria dela vostra excellencia dessusdita. E vullen reembre la dita iurisdiccio / si per la vostra excellencia los son atorgats los capitols davall següents / los quals senyor suppliquen quels sien atorgats per vos favorablement // e benigna. Primerament senyor com per los saigs de Vilafrancha e altres officials / dela vegueria de la dita vila de Vilafrancha en temps passat sien estat malmenats / e maltractats per ço tolre occasio de esser depauperats e de esser malmenats suppliquen / los dits promens e universitat del dit castell que sia vostra merce senyor de atorgar / als dits prohomens qui ara son e per temps seran ab privilegi per vos senyor / jurat e dictat ab totes clausules a aço necessaries a conexença de lur advocat que / sien units e ajustats a la batlia de la ciutat de Barchinona axi que per null temps per / qualsevol causa, manera o rao de la dita batlia no pusquen esser separats per heretament / dinfant si donchs no era primogenit o per qualsevol necessitat posat que sia / extrema ans sien units e ajustats a aquella inseparablement e regits per lo / vostre batle de Barchinona qui es o per temps sera o per son lochtinent, e no per altre. / E encas senyor que lo contrari fos fet ço que Deu no vulle que la dita iurisdiccio / sia dels dits prohomens propria e aquella pusquen venre en lo dit cas e alienar o / donar aqui ells plaura e fer a lur propries voluntats axi com de cosa propria lur / sens tota contradiccio. [Plau al senyor rey].

E que sil dit senyor fahia lo contrari / de alienar la dita iurisdiccio los supplicants puguen venre la dita iurisdiccio / o alienar alur voluntat mas

que nolas aturen regidora per ells matenys com no / fos cosa rahonable. Empero que dela dita alienacio haien afer fadiga al Tresorer / del senyor rey. Ço es que ell la cobras a ma del dit senyor e al primer stament / dins X dies sino passats aquells los fos legut alienar e transportar en qui / ells se volguessen. E durant lo temps dela dita fadiga que no hagen altri per / senyor ala dita jurisdiccio sino lo batle del dit loch que labores serie ans dela / dita alienacio.

Item senyor per esquivar oppressions, fatigacions e molesties les / quals entro en lo dia de huy han ab gran angoxa sostengudes e dolor de / cor soferides per les quals son venguts en gran pobresa suppliquen los dits / prohomens que sia per vostra merce senyor de atorgar los per special privilegi que en / per tots temps la jurisdiccio del dit castell e de son terme sia regida e exercida en / nom vostre e per vos senyor e per lo dit batle de Barchinona per un prom de // dit castell de Banyeres o del terme daquell qui sia apellat lochtinent del batle de / Barchinona lo qual us et regesca en absencia del dit batle de Barchinona e no per altre / per la forma davall escrita [Plau al senyor rey].

Item que el dit lochtinent / sia elegit ena questa manera. Ço es que los jurats del dit castell e del terme / de Banyeres hagen cascun any lo primer dia de febrer a elegir III promens / del dit loch e castell e del terme de Banyeres los quals sien presentats al / dit batle de Barchinona qui elegesca e pusca triar la I dels III aquell qui conexera / vers pus sufficient e melor a regiment del dit castell e terme e lo qual / haia a fer sagrament e homenatge al dit batle de regir e exercir be e leyal- / -ment la dita jurisdiccio a profit e honor de la vostra alta senyoria e a uti- / -litat dels dits prohomens lo offici del qual dur per un any e no pus. E passat / los dits promens haien affer lo primer dia del dit mes de febrer / la eleccio successivament cascun any en la forma dessusdita. E si dins / lany morra lo dit lochtinent o per altra raho usar no pogues sien elegits / altres III la I dels quals elegit per lo dit batle us enno ala fi del temps quel seu predecessor podia usar e no pus. [Plau al senyor rey].

Item per ço / que alcuna supportacio e ajuda sia feta als dits promens per la quantitat que ara / han apagar per la rremço de la dita jurisdiccio que lo lochtinent haia affer / sagrament e homenatge en poder del dit batle que tots los emoluments que / exiran del exercici dela dita jurisdiccio reebra lo dit lochtinent e daquells res- / -pondra als dits jurats e promens o a una persona per ells ordenada / per X anys primers e

continuament esdevenidors e los dits X anys / passats los dits emoluments sien per lo dit lochtinent liurats e / donats al batle de Barchinona dessusdit qui aquells convertesca en les coses / que a vos senyor plaura los quals esdeveniments sien dels dits / promens per los temps dels X anys dessusdits. [Plau al senyor rey].

Item que lo dit lochtinent no sie tingut de tenir taula ne de retre compte / als dits emoluments per los dits X anys a alcuna altra persona si- / -no als dits prohomens o a aquella persona que per los dits prohomens sera / ordenada los quals emoluments los dits prohomens facen lur // per lo temps dessusdit. [Plau al senyor rey].

Item que placia a vos senyor de / atorgar als dits prohomens que si cas sesdebenra que alcu hagues comes / alcun açces o delictes dins lo dit castell e terme de Banyeres quelo dit lochtinent / o batle si present era haien aconexer del dit crim e afer punicio del criminos / dins lo dit castell o terme axi que aquell criminos no puxa esser ret ni per / conexenca ni per punicio per la raho dessusdita del dit castell o terme. [Plau al senyor rey].

Item com los jurats del dit castell o terme en temps / passat haguessen asustumat e acostumassen de regonexer peses e mesures de vi, / de pa, de carn, de blat, doli e daltres legums e coses semblants ales dessusdites / que placia a vos senyor de atorgar als dits jurats que ara son o per temps seran / que pusquen regonexer los dits peses e mesures. E si aquelles conexeran no / esser bons ni leials que aquells puxen trencar e los desobedients e culpables / punir del ban qui posat ha sera lo qual ban suppliquen a vos senyor que pusquen / imposar los dits prohomens del dit castell e terme. E aquell ban sia en per tots / temps dels dits prohomens que pusquen convertir aquell en coses qui tornen a profit / del dit loch e terme segons que a aquells ben vist sera. [Plau al senyor rey].

Item que placia senyor de atorgar als dits jurats e prohomens que los dits / juratis quant que a ells benvist sera pusquen ajustar los promens del / castell e del terme e ab aquells tenir consell e fer sindichs per tractar les / coses profitoses e necessaries al dit loch e terme. E si lo dit lochtinent / o batle si present es volra esser en lo dit consell quey pusca esser empero que / no haja a esser request ne esperat per los dits prohomens lo qual consell pusquen / ajustar los prohomens ab van de crida o per

missatge totes vegades que / a ellis sera vist esser necessari sens requesta o licencia del dit lochtinent o batle. [Plau al senyor rey].

Item que los dits privilegis e previsions sien a ellis / liurades franques de dret de segell axi de vos senyor com del senyor duch. [Plau al senyor rey].

Item que sia vostra merce senyor que encontinent fara / la reemço dela dita jurisdiccio sia regida e exercida aquella per en March Borrell / del dit castell la qual los dits prohoms hi elegexen de present en lochtinent // del dit batle que vos e regesca entro al primer dia de febrer primer vinent en lo quai / dia se faça la dita eleccio en la forma dessusdita. [Plau al senyor rey].

Item senyor suppliquen los dits promens que placia ala vostra senyoria de / fer remissio als dits prohoms habitants en lo dit castell e / terme axi en general com en especial e a cascun daquells de totes penes civils e / criminals, bans, terces o altres qualsevulle en les quals los dessusdits / sien o fossen tenguts tro al dia de huy. [Plau al senyor rey].

Cumque / ipsi sindici *supplicaverint nobis humiliter quantum dicta capitula providere dignaremur iuxta eorum / seriem ac tenorem. Et nos admissa benigne dicta supplicatione* recognoverimus et examinaverimus ipsa capitula ac recognosci et examinari / facerimus per dilectum consiliarium nostrum Raymundum de Cervaria, decretorum doctorem / decanum Urgellensem promotorem negotiorum curie nostre et regentem cancellariam nostram, / qui inde relacionem plenariam et veridicam nobis fecit et contenta in ipsis capitulis / cum responsionibus ad ea factis nobis sint grata, placida et accepta pro tanto ipsa / capitula et in eis contenta laudamus, approbamus, ratificamus et confirmamus at / promittimus et juramus per dominum Deum et eius Sancta quatuor Evangelia manibus / nostris corporaliter tacta quod predicta omnia et singula inquantum nos tanguit tene- / -bimus, observabimus ac teneri, compleri et observari efficaciter faciemus et dabimus / vobis dictis sindicis et procuratoribus et principalibus vestris pro execucione contentorum / in dictis capitulis et eorum perfeccione cartas et literas oportunas tot quot / necessarie - esse - dinoscantur. Mandantes per hanc eandem inclito at / magnifico infanti Johanni primogenito nostro carissimo ducique Gerunde / comitique Cervarie et locumtenenti - nostro - generali aliisque universis et singulis / officialibus nostris presentibus et futuris quatenus omnia et singula precontenta / firma habeant et observent et

non contraveniant quanvis causa. Ad hec os / prenominati Bartholomeus Busqueti et Guillelmus Ballester procuratores qui / supra, nominibus popriis et dictorum principalium nostrorum promitemus et juramus per / dominum Deum et eius Sancta quatuor Evangelia a quolibet nostrum tacta / quod nos dabimus opem et operam cum effectu quod dicta redempcio fiet ilico / scilicet infra tres dies a die que firma dicti dominum ducis intervenerit in / predictis sub obligatione omnium bonorum nostrorum et principalium predictorum. In cuius / rei testimonium presentem fieri jussimus nostre magestati sigillo appendiciis comunitam.

Datum Barchinone XXVI die Novembris, anno a Nativitate Domini millesimo / CCC^o LXX° sexto, regnique nostri quadragesimo primo. Decanus Urgeliensis. // Signum + Petri Dei gratia regis Aragonum etc., qui hec concedimus / et firmamus. Rex Petrus.-

Sig+num mei Bartholomei Busqueti. Sig+num mei Guillelmi Ballester procuratorum predictorum qui hec dictis / nominibus inquantum nos tangunt concedimus, firmamus et juramus.

Testes sunt Petrus de Vallo consiliarius et thesaurarius dicti domini regis et Bernardus / de Ponte legum doctor et promotor negociorum curie domini ducis et Johannes / Pallares janitor eiusdem domini ducis.

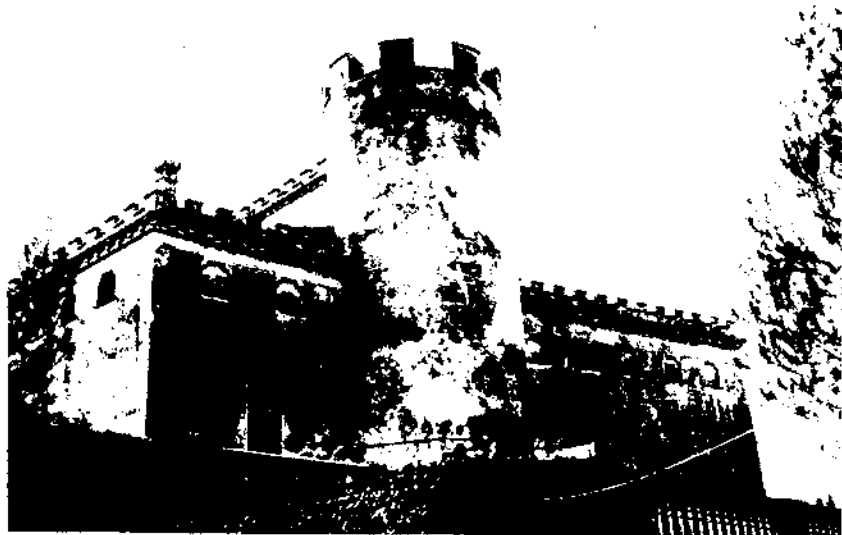
Sig+num mei Bernardi de Ripullo dicti domini rex scriptoris et auctoritate regia / notarii publici per totam terram et dominacionem eiusdem qui predictis interfui et scribi, feci / et clausi loco die et anno prenotatis. Cum raso et emendato in XXVII linea / ubi scribitur «dins lo dit castell e terme de / Banyeres».

Dominus rex mandavit mii / Bernardus de Ripullo in cuius / posse fecit et juravit / present testes predictis.-

2

1376, novembre, 26 / Barcelona

Pere III concedeix als prohoms i universitat de Banyeres i el seu terme llicència per vendre censals morts per la suma total de 7.000 sous i per fer els documents i seguretats que s'acostumen a fer. Mana als notaris i escrivans que facin els documents públics i seguretats quan

Torre de guaita de Llorenç del Penedès molt modificada i amb merlets afegits. Es troba adossada a un edifici de finals del segle XVIII (foto J. Virella - 1967).

Actual església de Santa Eulàlia, d'estil gòtic tardà, edificada sobre una petita elevació del terreny sobre la plaça de l'Om, on antany hi havia el pou del comú (foto Arxiu Cuyàs).

aquests siguin requerits pels homes de Banyeres, malgrat la pragmàtica sanció i altres prohibicions.

- A.C.A. Canc. R. 929 f. 211r - v

Castri de Bagnariis. // Nos Petrus etc. ut vos probi homines et universitas castri et termini de Bagnariis / illam quantitatem pecunie quan soluturi estis in et pro redempcione jurisdictionis et / meri et mixti imperii castri et termini predicti quam intendimus redimire de / presenti promptius habere valeatis, tenore presentis vobis concedimus et licen- / -ciam ac potestatem plenariam elargimur quod, practica sancione / qua est prohibitus ne censualia vel violaria ultrius vendi possint vel / aliis inhibicionibus seu provisionibus quibuscumque factis incontrarium, censuale / mortuum, cuius precium sumam septem mille septingentorum solidos Barchinone / vel parum plus vel minus attingat, vendere per vos vel syndicos vestros / plena potestate sufulcos ac instrumenta et alias securitates in talibus vendi- / -cionibus fieri consuetas facere et firmare libere valeatis. Mandantes / notariis et scriptoribus quibuscumque qui de hiis fuerint requisiti ut, dictis / practica sancione vel aliis provisionibus seu inhibicionibus factis // in contrarium nequaquam obsistentibus, instrumenta et alias securitates super predictis recipiant / et conficiant. Que *et* quas cum facte fuerint nunc pro tunc laudamus, approbamus / et huius serie autorizamus et mandamus, etiam universis et singulis officialibus / nostris vel eorum locatenentibus quod pro dicto censuli et obligacionibus inde factis / contra vos et bona vestra com locus fuerit execucionem faciant nostramque / huiusmodi concessionem et licenciam ratam et firmam habeant, teneant et / observent et observari faciant et no contraveniant nec aliquem contravenire / permittant quanvis causa. In cuius rei testimonium hanc vobis fieri / jussimus nostro sigillo munitam.

Datum Barchinone XXVI^a die Novem- / -bris anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXX° sexto. Decanum Urgellensis.

Dominus rex mandavit mihi / Francisco Bisbals / provis.-

3

1376, desembre, 1 / Barcelona

Manament a l'infant Joan perquè signi i aprovi els capítols per a la

redempció de la jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi del castell i terme de Banyeres.

- A.C.A. Canc. R 929 f. 204r.

Castri de Banyeres. / Petrus rex. Inclito et magnifico inifanti Johanni primogenito nostro carissimo duci / Gerunde et comiti Cervarie, paterne benedictionis plenitudinem cum salute. Sig- / -nificamus nobis nos pridem probis hominibus castri et termini de Banyeres promi- / -sisse quod vos firmaretis in instrumento redempcionis aliisque dependentibus ab eo / per ipsos a Bernardo de Thous milite quondam facto de jurisdiccione castri et termini predictorum / qui per nos tempore guerre quam habebamus cum rege quondam Castelle eidem Bernardo gratie / instrumento mediante vendita extiterat seu etiam inpignorata ac decretum visi presen- / -tibus prestateritis queque ais tradi faceritis francha a jure sigilli. Ideo vobis dicimus / et mandamus quatenus predicta adimpleatis sine mora prout superius continetur et non / contraveniatis quanvis causa, cum promissa per nos velimus quod suum debitum / sorciantur effectum.

Datum Barchinone prima die Decembris anno a Nativitate Domini / M^o CCC^o LXX° sexto. Decanus Urgellensis.

Bernardus de Ripullo ex provisione / facta per reverendum D. Cervarie decanum / Urgellensis decretorum doctorem promotorem Curie / regentem Cancellariam.

4

1376, desembre, 5 / Barcelona

Àpoca fixada per Pere Desvall a favor de Bertomeu Busquet i Guillem Ballester, síndics i procuradors designats pels prohoms i universitat del castell i terme de Banyeres, per la quantitat de 6.666 sous i 8 diners, en concepte de redempció de la jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi i el seu exercici, que, per mitjà de venda a carta de gràcia, havia adquirit de Pere III Bernat de Tous i que ara redimeix davant Bernardí de Tous, nét i hereu del difunt Bernat.

-A.C.A. Canc. R. 4.300 f. 142r

Sit omnibus / manifestum quod ego Petrus de Vallo domini / regis consiliarius et thesaurarius confi- / -teor vobis Bernardo Busqueti filio / Romei Busquet quondam Despujol et Guillelmo / Ballester mansi de Balldoria termini cas- / -tri de Bagnariis procuratoribus sindicis et / actoribus proborum hominum et universi- / -tatis predicti castri et termini quod solvistis / mihi. Illos sex mille sexcentos sexaginta / sex solidos et octo denarios barchinonenses / quos dicto domino regi gratiose concessio- / -nis banu ratione redemptionis iurisdiccio- / -nis civilis et criminalis meri et mixti imperii // et exercicii eiusdem castri et termini / supradicti quam et quod medio gratie / instrumento dictis dominus rex venderim / Bernardo de Thous quondam militi vendiderat / quamque a venerabili Bernardino de Thous / nepote et herede dicti militis dictus domi- / -nus rex redemit de presenti quad etiam pro / quibusdam privilegiis et concessio- / -nibus / perdictum dominum regem prefate uni- / -versitati intrastatu dicte redemptionis / factis et concessis qui ex mille sexcenti / sexaginta sex solidi et octo denarii sunt / positi jurecepta in libro nono datarum / et receptorum officii mei in XLVIII. Et ideo / renuntiando exceptioni pecunie non ha- / -bite non numerate et non recepte et doli / facio inde fieri vobis presens apoche / instrumentum in testimonium premissorum.

Actum est hoc Barchinone quinta die Decem- / -bris. Anno a Nativitate Domini millesi- / -mo trecentesimo septuagesimo sexto.

Sig+num Petri de Vallo predicti qui hec laudo et firmo.

Testes inde fuit Franciscus Ferrarii de domo / domini regis et Dalmanis Salendi de The- / -sauraria eiusdem.

Sig+num Francisci / Bisbals auctoritate serenissimi domini regis / Aragonum notarii publici per totam terram / et dominacionem quo qui hen scribi fecit / et clausit.-

5

Joan i fixa el salari del lloctinent del batlle de Barcelona a Banyeres en la quantitat de 6 lliures anuals.

- A.C.A. Canc. R. 1.891 f. 28r.

Pro baiulo castri de Bagnariis. / Nos Johannes etc. Attendentes dominum regem Petrum recolende memorie / patrem nostrum per eius privilegium concecisse sindicis et procuratoribus castri / de Bagnariis pacto initi inter dictum dominum regem patrem nostrum / et dictis syndicos super redempcione facta per dictos syndichos de iurisdiccione / meri et mixtimperii dicti castri et terminorum eius que vendita extitit per dominum / patrem nostrum Bernardo de Thous militi quondam, quod inter alia iurati dicti castri / anno quolibet prima die ffebruarii eligant tres probos homines dicti castri / et eius termini qui presententur baiulo Barchinone de quibus idem baiulo eligat / seu recipiat unum pro exercedo officium baiulie dicti castri qui vocetur locumtenens / ipsius baiuli Barchinone; concessisse etiam dictis sindicis per decem annos tantum tunc / proxime sequentes omnia emolumenta dicti castri proveniencia ad manus dicti locum- / -tenentis fore propria proborum hominum ipsius castri eaque emolumenta per lapsum / dicti temporis ad nos devoluta fuerunt prout ex dicto privilegio acto seu dato / Barchinone XXVII^a die Novembris anno a Nativitate Domini MCCC LXX sexto clare liquet. / Et pro parte dictorum proborum hominum jamdicti castri nobis fuerit humiliter supplicatum / ut dicto locumtenentis baiuli cui nullum fuerit selarium constitutum dignaremur / eum sibi constitui super dictis emolumentis castri predicti assignari; inclinatique / benigne supplicationi eorum cum presenti tatxamus dicto locumtenenti baiulo anno / quolibet pro eius salaris sex libras Barchinone quos penes se quicumque nunc est vel pro tempore / fuerit locumtenens de emolumentis et iuribus dicti officii possit libere retinere. / Volumus tamen quod idem locumtenens teneatur deponere pro se et pro aliis de triennio / in triennium quando mutabuntur officiales nostri in Cathalonia viginti solidos tantum / in quibus tot quot fuerit locatenentis in unoquoque triennio solvant suam partem videlicet / si tres fuerint quilibet eorum sex solidos octo denarios monete jamdicte. Mandates / baiulo Barchinone presenti et qui fuerit pro tempore quod hanc nostras tatxacionem et / dictam deposicionem tabule firmiter teneant et observent en contra non veniant / quanvis causa, iniungentes etiam magistro rationali curie nostre presenti et qui fuerit / pro tempore quod super predictos nullum faciat dubium seu etiam questionem, In cuius / rei testimonium presentem fieri iussimus nostyro solito sigillo munitam.

Datum Barchinone / XXVI die ffebruarii. Anno a Nativitat Domini MCCC^o LXXX° VI°. Ffranciscus Ça Costa.-

NOTES

- (1) A.C.A. Can. R. 993 f. 165v - 171r.
- (2) FERRER MALLOL, Maria Teresa, «El patrimoni reial i la recuperació dels senyorius jurisdiccional en els estats catalano-aragonesos a fi del segle XIV» a *Anuario de Estudios medievales*, 7 (1970-71).
- (3) A.C.A. Can. R. 929 f. 201r - 204r.
- (4) Guillem Company, Bernat de Banyeres, Pere Sirvent de Saifores, Guillem Bosquet de Sabartés, Guillem Poses, Berenguer Corbera, Ramon Gerard, Berenguer Gerard, Guillem Riera, Pere Jover, Pericó Jover, Berenguer Pedrolo, Tomeu Gerard, Pere Riera, Berenguer Comera, Guillem Calvera, Berenguer Sicarts, Guillem Gerard, Marc Borrell, Guillem Moretó, Bernat Gerard, Guillem Cajada, Bernat Dalmau, Bertomeu Miró, Pere Noia, Guillem Ballester, Berenguer Vallflor, Guillem Llagostera, Pere Gerard de Sabartés, Bertomeu Vidal, Bertomeu Busquets, Asbert Soler, Arnau Oller, Pere Bajuli, Pere Busquet, Pericó Figuera, Pere Guasch, Guillem Magrinyà, Guillem Solà, Arnau Portella, Romeu Magrinyà, Antoni Oliver, Guillem Papiol, Antoni Papiol, Pere Guillem i Bernat Jover.
- (5) A.C.A. Can. R. 929 f. 201r - 204v.
- (6) A.C.A. Can. R. 929 f. 201r. - 204 v.
- (7) A.C.A. Can. R. 929 f. 204r.
- (8) A.C.A. Can. R. 1.680 f. 239r - 241r.
- (9) A.C.A. Can. R. 929 f. 211r-v.
- (10) A.C.A. Can. R. 998 f. 168r - 171r.
- (11) Inserta en la confirmació de Felip I. A.C.A. Can. R. 4.300 f. 135r - 144 v.
- (12) A.C.A. Can. R. 998 f. 168r - 171r.
- (13) A.C.A. Can. R. 998 f. 164r - 167r.
- (14) Tenim però una carta de procura designant Pere Bas per lliurar la possessió corporal de la jurisdicció de Llorenç i de Lleger a Bernadí de Tous (6 desembre 1376). A.C.A. Can. R. 998 f. 167r - 167v.
- (15) A.C.A. Can. R. 1891 f. 28r.
- (16) A.C.A. Can. R. 2.196 f. 71v - 74v.
- (17) A.C.A. Can. R. 4.300 f. 135r - 144v.